

УДК 373:[172.15+791.3]

DOI: [10.35619/pse.vi5.141](https://doi.org/10.35619/pse.vi5.141)

Катерина ЖУРБА

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач відділу національно-патріотичного виховання
Інституту проблем виховання НАПН України,
м. Київ, Україна
ORCID: 0000-0002-3854-403
e-mail: katjachiginceva@gmail.com

ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У статті висвітлено актуальну проблему військово-патріотичного виховання старшокласників в умовах війни. Доведено, що військово-патріотичне виховання є інтегрованим виховним процесом, спрямованим на формування у молоді свідомого ставлення до захисту своєї держави, оборонної свідомості, любові до Батьківщини, відповідних компетентностей та готовності діяти в інтересах суспільства та нації, підвищення престижу військової служби. Встановлено, що військово-патріотичне виховання старшокласників ґрунтується на таких цінностях, як патріотизм (усвідомлене почуття любові до своєї Батьківщини, яке проявляється в готовності захищати її незалежність і територіальну цілісність, працювати на її благо та відновлення, поділяти національні цінності, поважати її культуру, мову, історію та діяти в інтересах народу й нації), гідність (як визнання цінності й значущості кожної людини як особистості, незалежно від її походження, статусу, переконань чи обставин, а також внутрішнє усвідомлення власної моральної самоцінності та право на повагу з боку інших), відповідальність (наскрізна інтегрована цінність, що полягає у свідомому ставленні старшокласників до захисту Батьківщини, готовності до служіння суспільству та державі навіть у складних обставинах), оптимізм (етична позиція – не здаватися, не втрачати людяність, підтримувати інших, є внутрішнім стрижнем, що мобілізує особистість до дії, підтримує психологічну стійкість і формує здатність бачити сенс навіть у найскладніших обставинах), моральна стійкість (здатність зберігати внутрішню цілісність, діяти не втрачати людяність навіть у ситуаціях небезпеки, втрат чи психологічного тиску, а також здатність контролювати страх, гнів, тривогу, не піддаватися паніці).

Проведене експериментальне дослідження серед старшокласників дозволило виявити ставлення старшокласників до військово-патріотичного виховання, залученість до військово-патріотичної діяльності, вмотивованість, бажання служити в ЗСУ, вибір альтернативної служби, компетентності, які могли би знадобитися під час служби в армії тощо.

Ключові слова: військово-патріотичне виховання, старшокласники, патріотизм, гідність, відповідальність, оптимізм, моральна стійкість.

Постановка проблеми. В умовах війни зростає роль військово-патріотичного виховання старшокласників, як основи безпеки і обороноздатності України. Військово-патріотичне виховання учнівської

молоді здійснюється в умовах ескалації військових дій, протистояння ворожій армії, потужних інформаційних впливів, постійних безпекових викликів і загроз. Усе це актуалізує потребу у формуванні національної свідомості та патріотизму у старшокласників; підготовки до захисту України; розвитку моральної стійкості; національної ідентичності; активної громадянської позиції; здатності ефективно протидіяти інформаційним загрозам. Основою військово-патріотичного виховання старшокласників є моральні цінності, які об'єднують українське суспільство.

Про необхідність активізації уваги до військово-патріотичного виховання старшокласників йдеться в Конституції та Законах України «Про освіту», «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» (2022), «Про збройні сили України» (2025), «Про національну безпеку України» (2025), «Про оборону України» (2025), «Про основи національного спротиву» (2025), Стратегії воєнної безпеки України (затвердженій Указом Президента України від 25 березня 2021 р. № 121), Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2020–2025 рр., Концепції військово-патріотичного виховання в системі Міністерства оборони України (2024).

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Військово-патріотичне виховання завжди перебувало у полі зору науковців. Так, військову термінологію досліджував Я. Яремко [6], військові традиції і звичаї – О. Отич [4], військово-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах ідейно-світоглядної конфронтації – Д. Бінецький, М. Зубалій, І. Кузора, О. Остапенко, М. Тимчик [3]; особистісно орієнтований підхід до викладання предмета «Захист Вітчизни» як основний напрям гуманізації освітнього процесу – А. Резнік [5]; стратегічні напрями військово-патріотичного виховання в системі освіти України – І. Бех, Л. Канішевська, В. Рагозіна, О. Рейпольська, Н. Харченко та ін. [2]; дієві методи військово-патріотичного виховання старшокласників – Е. Бородай [1].

Мета статті – висвітлити проблеми військово-патріотичного виховання старшокласників в умовах війни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Військово-патріотичне виховання – це інтегрований виховний процес, спрямований на формування у молоді оборонної свідомості, свідомого ставлення до захисту своєї держави, любові до Батьківщини, відповідних компетентностей і готовності діяти в інтересах суспільствата нації, підвищення престижу військової служби.

Військово-патріотичне виховання старшокласників ґрунтується на таких цінностях, як патріотизм, гідність, відповідальність, оптимізм, моральна стійкість.

Патріотизм – це усвідомлене почуття любові до своєї Батьківщини, яке проявляється в готовності захищати її незалежність і територіальну цілісність,

працювати на її благо та відновлення, поділяти національні цінності, поважати її культуру, мову, історію та діяти в інтересах народу й нації.

Гідність є визнанням цінності й значущості кожної людини як особистості, незалежно від її походження, статусу, переконань чи обставин, а також внутрішнє усвідомлення власної моральної самоцінності та право на повагу з боку інших.

Відповідальність як наскрізна інтегрована цінність, що полягає у свідомому ставленні старшокласників до захисту Батьківщини, готовності до служіння суспільству та державі навіть у складних обставинах.

Оптимізм як етична позиція – не здаватися, не втрачати людяність, підтримувати інших, є внутрішнім стрижнем, що мобілізує особистість до дії, підтримує психологічну стійкість і формує здатність бачити сенс навіть у найскладніших обставинах.

Моральна стійкість як здатність зберігати внутрішню цілісність, діяти не втрачати людяність навіть у ситуаціях небезпеки, втрат чи психологічного тиску, а також здатність контролювати страх, гнів, тривогу, не піддаватися паніці.

З метою виявлення ставлення старшокласників до військово-патріотичного виховання, готовності захищати Україну, сформованості моральних якостей було проведено експериментальне дослідження, яке охоплювало 539 учнів 10–11-х класів Київської, Рівненської, Черкаської, Донецької областей.

З метою виявлення ставлення старшокласників до військово-патріотичного виховання була проведена пілотажна бесіда, результати якої наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Результати пілотажної бесіди стосовно ставлення старшокласників до військово-патріотичного виховання

<i>№</i>	<i>Відповідь</i>	<i>К-сть</i>	<i>У %</i>
1	Інтерес до питань національної безпеки, оборони	501	92,9
2	Усвідомлення значущості військово-патріотичного виховання в умовах війни та підготовки до захисту України	447	82,9
3	Військово-патріотичне виховання впливає на стійкі прояви патріотизму серед старшокласників	402	74,6
4	Участь старшокласників у суспільно значущій діяльності, замученість до волонтерських рухів	325	60,3
5	Зустрічі з військовими	318	58,9
6	Перегляд документальних стрічок про війну	263	48,8
7	Участь у патріотичних проєктах	239	44,3
8	Участь в різних етапах гри «Джура»	227	42,1

9	Потреба в емоційно-сприятливому середовищі	145	26,9
10	Небажання брати участь у формальних та примусових видах роботи	76	14,1
11	Критика застарілих форм роботи та відсутність діалогу з дорослими	34	6,3

Отож, дані наведені у таблиці 1 свідчать про те, що старшокласники усвідомлюють значущість військово-патріотичного виховання у закладах загальної середньої освіти, відносячи до найбільш важливих аспектів питання національної безпеки, оборони та захисту України. В контексті військово-патріотичного виховання найбільш значущими, з погляду старшокласників є суспільно значуща і волонтерська діяльність, зустріч з військовими, участь у патріотичних проектах, участь у грі «Джура» тощо. Також старшокласники наголосили на необхідності створення емоційно-сприятливого середовища та розкритикували формалізм, застарілі форми роботи, відсутність діалогу з дорослими, що на їхню думку шкодить ефективності військово-патріотичного виховання в сучасних умовах.

Під час експериментальної роботи вивчалося питання готовності старшокласників до служби у лавах ЗСУ. Зокрема, старшокласникам пропонувалося закінчити речення «Служба в лавах ЗСУ для Вас – це...» Відповіді наведено на рисунку 1.

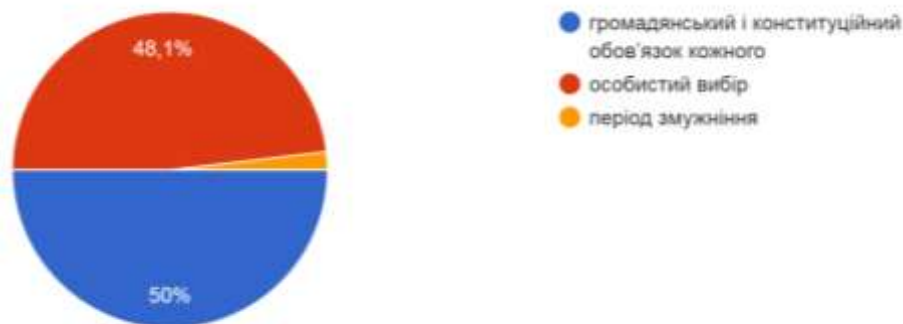

Рис. 1. Що для Вас означає служба в лавах ЗСУ?

Результати застосованої методики «Незакінченого речення» показали, що для половини респондентів служба у ЗСУ є громадянським і конституційним обов'язком кожного, для 48,1% опитаних служба у ЗСУ – особистий вибір, який здатна зробити морально зріла та відповідальна особистість. І лише 1,9% школярів розглядають службу в ЗСУ як період змужніння, що свідчить про недостатнє розуміння завдань, які стоять перед військовослужбовцями в період війни. Тому наступне запитання стосувалося того, як учні ставляться до ЗСУ. Результати відповідей наведено на рисунку 2.

Виходячи з отриманих відповідей, 86,5% старшокласників ставляться позитивно до ЗСУ, 12,6% – нейтрально, а ще 0,9% – негативно. Розмова з

учнями показала, що діти переживають за своїх батьків, які служать у ЗСУ, за ризики для їхнього життя, суперечливі переживання є у дітей, чиї батьки опинилися у полоні, ті, які жили якийсь час у прифронтових районах, а також ті, хто пережив загибель рідних, втрату домівки, школи тощо.

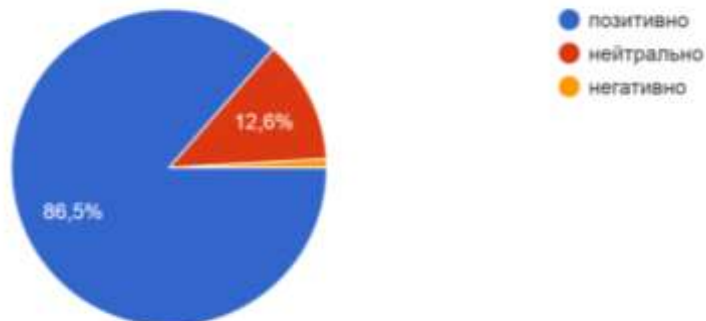

Рис.2. Як Ви ставитеся до ЗСУ?

Результати показують, що переживання дітьми складних психологічних, соціальних і особистісних проблем потребують уваги педагогів, психологів і батьків. Відсутність конструктивного діалогу з дорослими може призвести до непорозуміння та відчуження, а також потрапляння під вплив антиукраїнських наративів.

Результати відповідей на запитання «Чи хотіли би Ви служити у лавах ЗСУ?» наведено на рисунку 3.

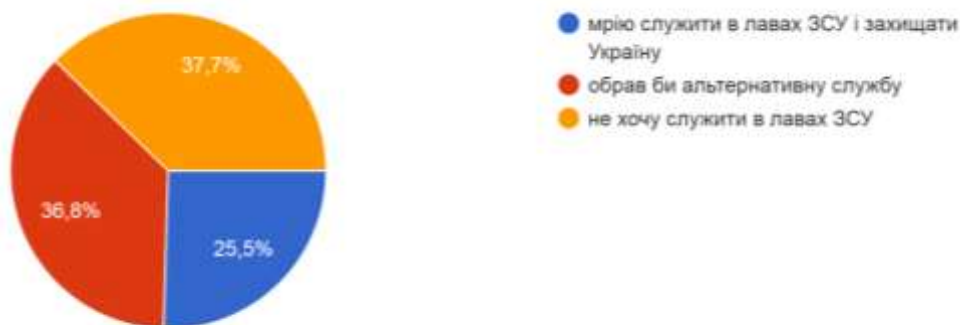

Рис.3. Чи хотіли би Ви служити у лавах ЗСУ?

Отримані дані свідчать, що тільки 25,5% старшокласників хотіли би служити в лавах ЗСУ і захищати Україну, тоді як 36,8% – обрали би альтернативну службу, а ще 37,7% опитаних не виявили бажання служити у війську. Розмова з дітьми показала, що діти бояться втрат, поранень, жорстокості бойових дій, не готові вбивати навіть ворогів. Ще одним чинником, який впливає на небажання служити у ЗСУ є невизначеність перспектив після війни, страх нереалізуватися, втратити шанс навчатися у закладі вищої освіти. Також старшокласники зазначили, що не хотіли би опинитися у якості «гарматного

м'яса» супротив ворога, без належної підготовки, стати жертвою ТЦК чи не виважених рішень політиків та корупціонерів. Усі ці відповіді свідчать про осмислення дітьми ролі воїна, захисника і власної невідповідності до цієї місії, що потребує уваги до формування оборонної свідомості разом із відповідними навичками, посилення психологічної підтримки та практичного аспекту військово-патріотичного виховання в умовах війни.

Роздуми старшокласників над тим, в яких родах військ вони хотіли би служити представлено на рисунку 4.

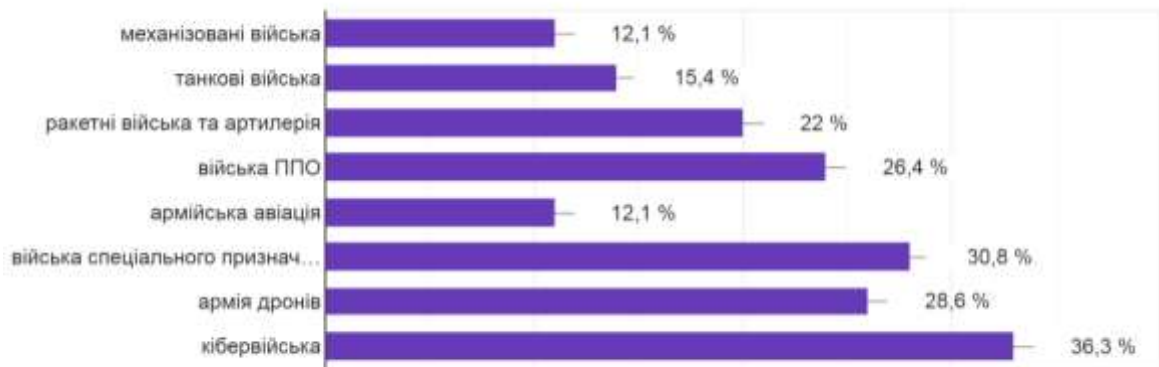

Рис.4. В яких родах військ Ви би хотіли служити?

Результати засвідчують інтерес старшокласників до служби у кібервійськах (36,3%), спецназі (30,8%), армії дронів (28,6%), військах ППО (26,4%), ракетних військах і артилерії (22,0%), танкових військах (15,4%), армійській авіації (12,1%) та механізованих військах (12,1%). На вибір старшокласників мав вплив досвід батьків, родичів, які служать у ЗСУ, ризиковані й успішні операції військовослужбовців, які висвітлювалися у ЗМІ, приклад Героїв України.

Наступне запитання мало на меті в'яснити, чи обрали би старшокласники службу за контрактом. Результати наведено на рисунку 5.

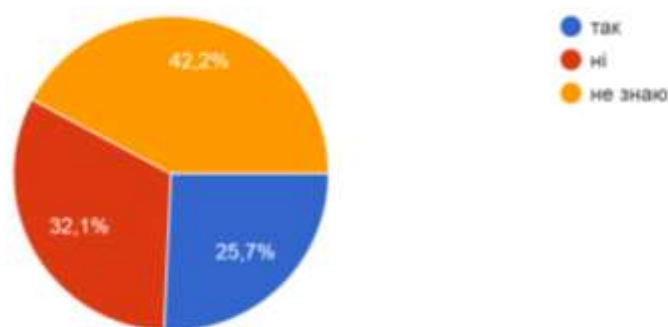

Рис.5. Чи обрали би Ви службу в ЗСУ за контрактом?

Відповіді показали, що службу за контрактом обрали би 25,7% старшокласників, що свідчить про високий рівень патріотизму, мають чітке

уявлення про службу в армії та позитивний досвід участі у військово-патріотичних заходах. Майже третина (32,1%) опитаних відмовилася би від служби за контрактом, що свідчить про психологічні травми (страх, нездатність контролювати свої емоції, відсутність компетенцій, навичок виживання в складних умовах тощо), брак позитивного прикладу та успішного досвіду залученості до військово-патріотичної діяльності, не сформованість національної та громадянської ідентичності. Ще 42,2% старшокласників не визначилися з відповіддю, що обумовлено браком інформації, потребою та діалозі із значущими дорослими (батьками, педагогами, військовими), не сформованістю вольових якостей, що потребує консолідації зусиль педагогів, батьків, громадських організацій в організації військово-патріотичного виховання молоді на рівні закладу освіти, громади, країни.

Проблема альтернативної (невійськової) служби залишається актуальною в умовах війни, як можливості виконання обов'язку із захисту України в інший спосіб, що сприятиме національній згуртованості та консолідації у боротьбі з російською агресією знизить соціальну напругу в суспільстві. Тому старшокласникам запропонували запитання, яке стосувалося видів альтернативної служби та їх затребуваності серед молоді. Розподіл відповідей на запитання «Яка альтернативна служба була б найбільш затребуваною серед Ваших однолітків?» зображено на рисунку 6.

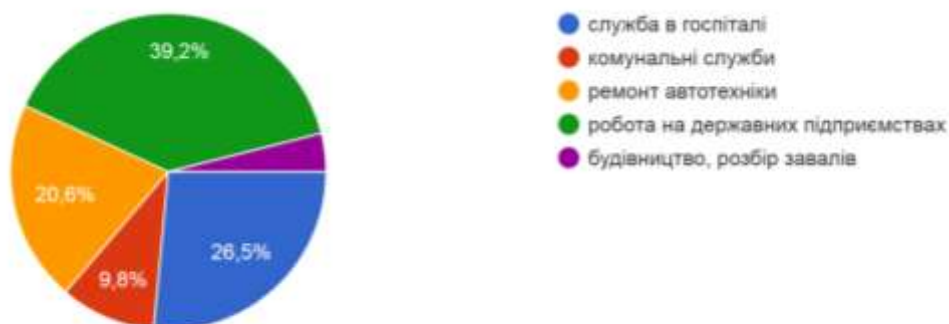

Рис.6. Яка альтернативна служба була б найбільш затребуваною серед Ваших однолітків?

Відповіді старшокласників показали зацікавленість молоді проходити альтернативну службу на державних (оборонних) підприємствах, в госпіталі, здійснювати ремонт (військової) автотехніки, працювати у комунальній службі, а також на будівництві та розборі завалів. Отже, відповіді старшокласників свідчать про добре розуміння ситуації та можливості залучення всіх людей для відсічі ворогу.

Виявлення компетентностей, які могли би знадобитися на службі ЗСУ відображено на рисунку 7.

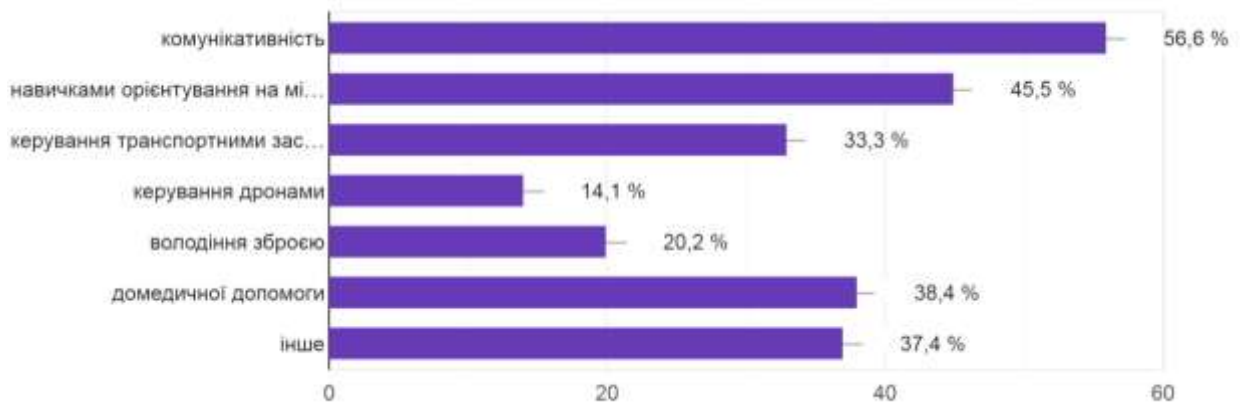

Рис.7. Якими Ви володієте компетентностями, що можуть Вам знадобитися на службі ЗСУ?

До найбільш важливих своїх компетентностей старшокласники віднесли комунікативність, навички орієнтування на місцевості, домедичну допомогу, керування транспортними засобами, володіння зброєю, керування дронами. До «інших компетентностей», які склали 37,4% старшокласники відносять: готовність допомагати та діяти на спільний результат (9,9%), підтримувати дружні стосунки з товаришами (7,2%), розпізнавати дезінформацію (6,4%), здатність контролювати емоції (5,5%), фізична підготовка (4,9%), здатність аналізувати і моделювати ситуації (3,5%).

Нас також цікавило до якої військово-патріотичної діяльності найчастіше залучалися старшокласники та в якій діяльності вони би хотіли брати участь (Рисунок 8 і Рисунок 9).

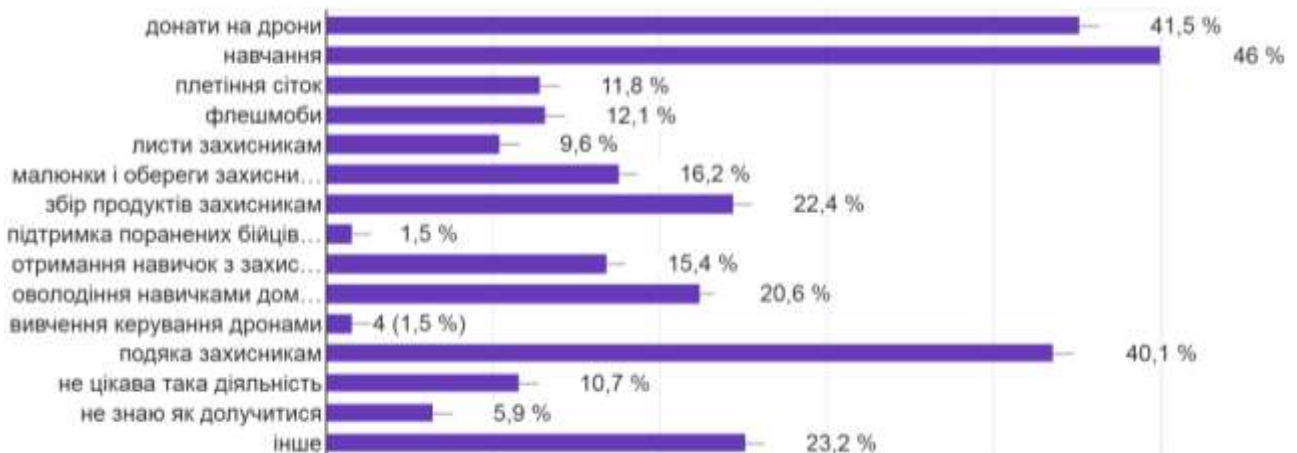

Рис.8. Види військово-патріотичної діяльності, до якої найчастіше долучаються старшокласники

Відповіді підтверджують, що значна частина опитаних (46,0%) вважає навчання важливою справою в умовах війни, свого роду проявом громадянської відповідальності та громадянської стійкості. Вони зазначають, що українські захисники перемагають розумом і знаннями набагато сильнішого ворога, а тому їхнє завдання навчатися, щоб перейняти естафету у захисників. Також 40,1%

старшокласників вдячні захисникам за їхній героїчний спротив ворогу і вважають це своїм обов'язком. Понад 41,5% старшокласників залучені до суспільно-значущої діяльності й активно донатять на дрони для ЗСУ; 22,4% – збирають продукти для захисників; 20,6% – оволодівають навичками домедичної підготовки; 9,6% – виготовляють листи; 16,2% - малюнки, обереги для захисників; 15,4% – отримують навички з захисту України; 12,1% – беруть участь у флешмобах; 11,8% – долучаються до плетіння сіток; 1,5% – вивчають керування дронами; 1,5% – підтримка поранених бійців. Водночас, 10,7% учнів не цікавляться такою діяльністю та 5,9% – не знають як долучитися до військово-патріотичної діяльності, що свідчить про потребу в педагогічному супроводі та створенні умов для залучення цих старшокласників до військово-патріотичної діяльності. Інші види діяльності вказали 23,2% респонденти, що охоплювали екологічні ініціативи, участь у культурних акціях, освітніх проєктах, змаганнях, конкурсах, соціальних мережах тощо.

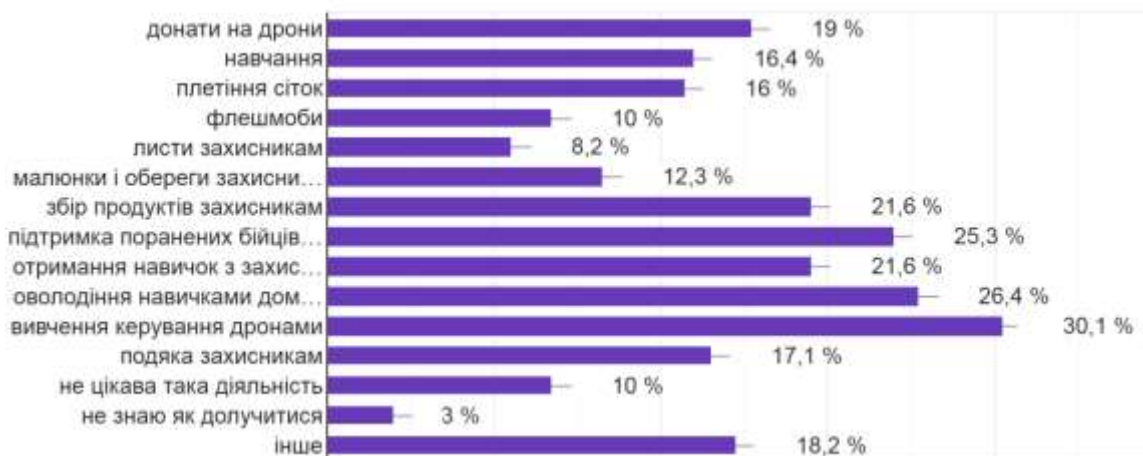

Рис.9. До якої військово-патріотичної діяльності Ви би хотіли долучитися?

Однак, старшокласники вважають, що їхня залученість до військово-патріотичної діяльності є недостатньою. На думку школярів, актуальним є вивчення керування дронами (30,1%); оволодіння навичками домедичної підготовки (26,4%); підтримка поранених бійців (25,3%); отримання навичок із захисту України (21,6%); збір продуктів для захисників (21,6%); донати на дрони (19,0%); подяка захисникам (17,1%); навчання (16,4%); плетіння сіток (16,0%); флешмоби (10,0%); листи захисникам (8,2%) тощо. Для 10,0% опитаних така діяльність не є цікавою і ще 3% – не знають як долучитися, а 18,2% школярів обрали би інші види діяльності, що свідчить про певні упущення і формалізм військово-патріотичного виховання.

Вивчення мотивів участі старшокласників представлено на рис.10

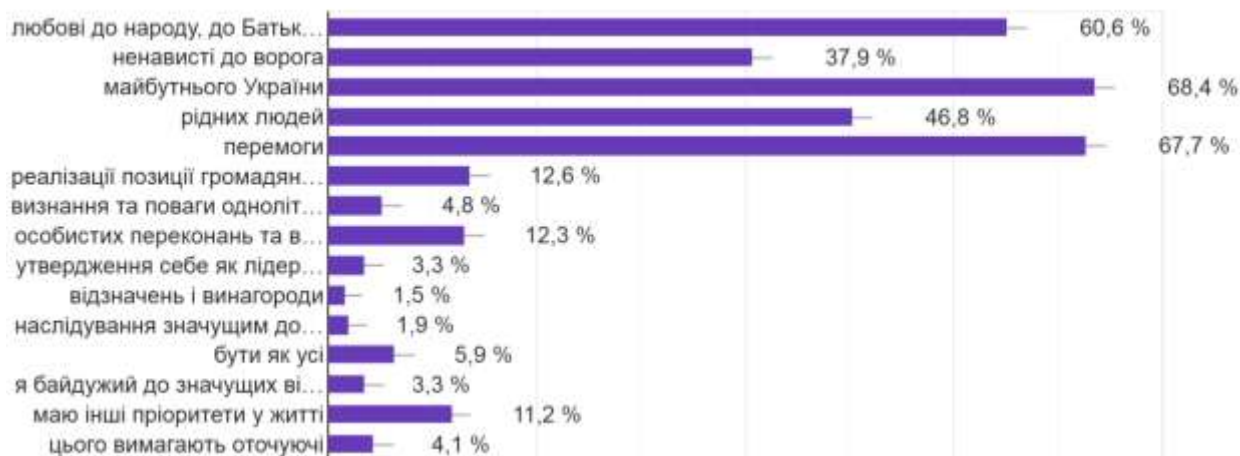

Рис.10. Заради чого Ви берете участь у військово-патріотичній діяльності?

Отримані під час опитування відповіді показали, що більша частина старшокласників долучається до військово-патріотичної діяльності через переконання та патріотичну й громадянську позицію, самоствердження, прагнення до лідерства, громадську думку, вимоги та ін. Привертає до себе увагу той факт, що 11,2% школярів не мають мотивації до військово-патріотичної діяльності, що може свідчити про відсутність ціннісних орієнтирів, недостатню увагу педагогів до проблеми, відсутність інноваційних форм і методів роботи з дітьми.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Військово-патріотичне виховання є інтегрованим виховним процесом, спрямованим на формування у молоді свідомого ставлення до захисту своєї держави, оборонної свідомості, любові до Батьківщини, відповідних компетентностей та готовності діяти в інтересах суспільства та нації, підвищення престижу військової служби.

Сучасне військово-патріотичне виховання старшокласників ґрунтується на таких цінностях, як патріотизм, гідність, відповідальність, оптимізм, моральна стійкість.

Проведене експериментальне дослідження дозволило виявити ставлення старшокласників до військово-патріотичного виховання, залученість до військово-патріотичної діяльності, вмотивованість, бажання служити в ЗСУ, компетентності, які могли би знадобитися під час служби в армії тощо. Дослідження дозволило виявити тенденції, проблеми та перспективи у військово-патріотичному вихованні старшокласників.

Подальшого дослідження потребує питання мотивування старшокласників до служби в ЗСУ у військово-патріотичному вихованні в закладах загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородай Е. Класифікація методів військово-патріотичного виховання старшокласників у процесі допризовної підготовки. *Витоки педагогічної майстерності*. 2020. №26. С. 25–28. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.227427>
2. *Військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України: стратегічні напрями*. Бех, І., Журба, К., Канішевська, Л., Комаровська, О., Литовченко, О., Рейпольська, О., Харченко, Н. Івано-Франківськ: «НАІР», 2023. 65 с.
3. *Військово-патріотичне виховання учнів в умовах ідейно-світоглядної конфронтації: навчально-методичний посібник*. Остапенко О., (ред.), Тимчик М., Зубалій М., Журба К., Бінецький Д., Касіч Н., Кузора І. Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2022.
4. Отич О. М. Військові традиції і звичаї як чинники підвищення якості вищої військової освіти. *Вища освіта України* (Науковий та науково-методичний часопис). 2014. Т. 1 (3). С. 59–63.
5. Резник А. Особистісно зорієнтований підхід до викладання предмета «Захист Вітчизни» як основний напрям гуманізації навчально-виховного процесу. *Основи захисту Вітчизни*. 2013. №4. С.11-13.
6. Яремко Я. *Нариси з історії української військової термінології*. Дрогобич: Посвіт. 2012. 403 с.

REFERENCES

1. Borodai E. Klasyfikatsiia metodiv viiskovo-patriotychnoho vykhovannia starshoklasnykiv u protsesi dopryzovnoi pidhotovky [Classification of Methods of Military-patriotic Education of High School Students in the Process of Pre-conscription Training]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*. 2020. No. 26. S. 25-28. <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2020.26.227427> [in Ukrainian]
2. Viiskovo-patriotyчне vykhovannia ditei ta uchnivskoi molodi v systemi osvity Ukrainy: stratehichni napriamy [Military-patriotic Education of Children and Students in the Education System of Ukraine: Strategic Directions]. Bekh, I., Zhurba, K., Kanishevsk, L., Komarovsk, O., Lytovchenko, O., Reipolska, O., Kharchenko, N. IvanoFrankivsk: «NAIR», 2023. 65 s. [in Ukrainian]
3. Viiskovo-patriotyчне vykhovannia uchniv v umovakh ideino-svitohliadnoi konfrontatsii: navchalno-metodychnyi posibnyk [Military-patriotic Education of Students in Conditions of Ideological and World View Confrontation: Teaching and Methodological Manual]. Ostapenko O., (red.), Tymchuk M., Zubalii M., Zhurba K., Binetskyi D., Kasich N., Kuzora I. Kropyvnytskyi: Imeks-LTD, 2022. [in Ukrainian]
4. Otych O. M. Viiskovi tradytsii i zvychai yak chynnyky pidvyshchennia yakosti vyshchoi viiskovoiosvity. [Military traditions and customs as factors in improving the quality of higher military education]. *Vyshcha osvita Ukrainy* (Naukovyi ta naukovo-metodychnyi chasopys). 2014. T. 1 (3). S. 59-63. [in Ukrainian]
5. Rieznyk A. Osobystisno zoriientovanyi pidkhid do vykladannia predmeta «Zakhyst Vitchyzny» yak osnovnyi napriam humanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu. [A personally oriented approach to teaching the subject «Defense of the Fatherland» as the main direction of humanizing the educational process]. *Osnovy zakhystu Vitchyzny*. 2013. No. 4.S.11-13. [in Ukrainian]
6. Yaremko Ya. Narisy z istorii ukrainskoi viiskovoi terminolohii [Essays on the history of Ukrainian military terminology]. Drohobych: Posvit 2012. 403 s. [in Ukrainian]

**MILITARY-PATRIOTIC EDUCATION OF SENIOR GRADE STUDENTS
IN WAR CONDITIONS**

Kateryna ZHURBA

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Head at the National-Patriotic Education Department of the
Institute of Educational Problems of
the National Academy of Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3854-403
e-mail: katjachiginceva@gmail.com

Abstract. The article highlights the current problem of military-patriotic education of high school students in wartime. It has been proven that military-patriotic education is an integrated educational process aimed at forming in young people a conscious attitude towards the defense of their state, defense consciousness, love for the Motherland, relevant competencies and readiness to act in the interests of society and the nation, and increasing the prestige of military service.

It has been established that the military-patriotic education of senior grade students is based on such values as patriotism (a conscious feeling of love for one's Motherland, which is manifested in the readiness to defend its independence and territorial integrity, work for its benefit and restoration, share national values, respect its culture, language, history, and act in the interests of the people and nation), dignity (as recognition of the value and significance of each person as an individual, regardless of their origin, status, beliefs, or circumstances, as well as an internal awareness of one's own moral self-worth and the right to respect from others), responsibility (a pervasive integrated value that consists in the conscious attitude of high school students to the defense of the Motherland, readiness to serve society and the state even in difficult circumstances), optimism (an ethical position - not to give up, not to lose humanity, to support others, is an internal core that mobilizes a person to action, supports psychological resilience and forms the ability to see meaning even in the most difficult circumstances), moral resilience (the ability to maintain internal integrity, to act without losing humanity even in situations of danger, loss or psychological pressure, as well as the ability to control fear, anger, anxiety, and not panic).

An experimental study conducted among high school students allowed us to identify the attitude of senior grade students to military-patriotic education, involvement in military-patriotic activities, motivation, desire to serve in the Armed Forces of Ukraine, choice of alternative service, competencies that could be needed during service in the army, etc.

Keywords: military-patriotic education, senior grade students, patriotism, dignity, responsibility, optimism, moral stability.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2025 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 07.10.2025 р.